

Prof. dr Veselin Vukotić

Podgorica, april 2004. godine

Prof. dr Veselin Vukotić

Naučno istraživački institucionalizam

Rezime

Naučno istraživački rad u Crnoj Gori se odvija u mreži institucija nastalih prethodnih decenija. Prije svega to su Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Univerzitet Crne Gore (fakulteti i naučni instituti), kao i instituti unutar kompanija.

U posljednjoj deceniji u NGO sektoru su osnovane institucija istraživačkog karaktera: Institut za strateške studije i prognoze (ISSP); Centar za demokratske studije; Institut za računovodstvo, kao i veći broj privatnih konsultantsko-istraživačkih firmi. Ideja ovog rada je kako do nove mreže institucija. Ako se u svim oblastima dešava reforma onda je za očekivati da postoji potreba da se u oblasti naučno-istraživačkog rada prate globalni megatrendovi. Analiza je pokazala da je potrebna temeljna reforma u ovoj oblasti.

Novi institucionalni okvir u ovoj oblasti treba da doprinese razvoju **društva znanja** kakvo treba da se gradi u Crnoj Gori. Odnosno, naglasak je na **koristima** koje rezultati tih istraživanja imaju za društvo u cjelini, za građane, za menadžere u kompanijama, za učenike, studente,... Iz ovoga proizilazi da RD&I sistem ima za cilj: (1) Ažuriranje baznog (fundamentalnog) znanja; (2) Povećanje konkurentnosti crnogorskih preduzeća, odnosno biznis sektora.

Da bi se ovo postiglo potrebno je:

- (1) Postojanje strateške vizije;
- (2) Povećanje izdvajanja za RD&I;
- (3) Zakonska uređenost ove oblasti.

U radu se posebno raspravlja pitanje uloge države i tržišta u razvoju RD&I. Bez obzira na ogroman značaj nauke, nauka ne može da riješi sve. Odnosno u životu nije moguće sve unaprijed konstruisati. Ovo je posebno važno znati u društvenim naukama, koje pokušavaju da u sebe ugrade principe prirodnih nauka. Neizvjesnost je sastavni dio stvarnosti koje proučavaju društvene nauke. Obzirom na potrebu povećanja izdataka za ovu oblast, potrebna je potpuno nova organizacija crnogorske države na principima **mikrodržave**, što znači drastično smanjenje potrošnje u oblasti administracije, ali povećanje izdvajanja za RD&I, kulturu, sport. Isto tako u ovoj oblasti nužno treba povećati saradnju privatnog i javnog sektora.

KLJUČNE RIJEČI: *INSTITUCIJE; ZNANJE; NAUKA; ISTRAŽIVANJE; STRATEGIJA; MIKRODRŽAVA*

Abstract

Science and research work in Montenegro is developed within institutional network created several decades ago. First of all, there are: Montenegrin Academy of Sciences and Arts, University of Montenegro (Faculties and Research Institutes) and institutes within companies. During last decade several research institutions are established in NGO sector: Institute for Strategic Studies and Prognoses (ISSP), Center for Democratic Studies, Institute for Accounting, as well as large number of private consultant-research companies.

The main idea of this paper is: How can we reach new network of institutions. If reforms are happening in all areas, then field of science and research needs to follow global development mega trends, as well! Analysis showed that solid reform of institutions in this field is necessary.

New institutional framework in this area should contribute to **knowledge society**, which should be built in Montenegro. In other words, emphasis is on **the benefits** from results of the researches for: society in general, citizens, managers in companies, pupils and students,... Conclusion from this is RD&I systems has two main goals: (1) to bring up to date basic (fundamental) knowledge; (2) to increase competitiveness of Montenegrin companies and business sector.

In order to achieve this it is necessary:

- (1) to have a strategic vision;
- (2) to increase funds for RD&I;
- (3) to make adequate legal arrangement in this field.

In this paper special attention is given to discussion about role of state and market in the development of RD&I. Disregarding huge importance of science, science cannot solve all problems. In other words life cannot be planned and constructed in advance. This fact is of particular importance, especially in social sciences. The main reason for that are attempts to build in principles of natural sciences into social sciences. Uncertainty is integral part of reality examined by social sciences.

Considering the need to increase financial sources for this field, new organization of Montenegrin state on the principles of **microstate** is necessary. Microstate means drastic reduction of consumption in administration, but reduction followed by increase in funds for RD&I, culture and sport. Beside this, improvement of cooperation between public and private sector is precondition for progress in this field.

KEY WORDS: *INSTITUTIONS; KNOWLEDGE; SCIENCE; RESEARCH; STRATEGY; MICROSTATE*

1. Pozadina ideje

Naučno-istraživački rad u Crnoj Gori odvija se u mreži institucija nastalih prethodnih decenija. Prije svega to su Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Univerzitet Crne Gore, odnosno fakulteti¹ i naučni instituti², kao i instituti unutar kompanija: Institut za crnu metalurgiju i Institut za aluminijum u KAP-u, kao i manje razvojne jedinice koje još uvijek postoje u pojedinim komanijama.

U posljednjoj deceniji nije došlo do ozbiljnijih promjena u organizaciji ovih institucija. Ipak, u posljednjoj deceniji osnovane su kao nevladine niz institucija koje učestvuju u naučnim i istraživačkim projektima, prije svega Institut za strateške studije i prognoze, Centar za demokratske studije, Institut za računovodstvo, kao i veći broj privatnih konsultanstko – istraživačkih firmi.

Ministarstvo prosvjete i nauke je republički organ nadležan da prati stanje u ovoj oblasti. U okviru republičke uprave postoji i organ za međunarodnu i tehničku saradnju (ZAMTES)!

Izdvajanja za nauku iz budžeta Crne Gore su na nivou od oko 0,30% budžeta, odnosno to je iznos na nivou od oko 1,4 miliona EURA, odnosno negdje oko 0,1% GDP-a.

Tri karakteristike su bitne za dalju raspravu o ideji: (1) nije došlo do neke ozbiljnije promjene u državnim naučno-istraživačkim organizacijama; (2) nove institucije su nastale u nevladinom sektoru i (3) materijalno stanje ovih institucija je pretpostavka razvoju.

2. Ideja rada: Kako do nove mreže institucija?

Ako se u mnogim segmetnima društva dešavaju dramatične promjene (višepartijski sistem, privatna svojina, otvorenost i internacionalizacija svakodnevnog života, težnja ka EU) da li i oblast naučno-istraživačkog rada treba da prati neke globalne megatrednove odnosno, da li je nužna temeljita reforma institucija u ovoj oblasti?

3. Polazišta i principi

1. Institucije su odraz zrelosti jednog društva³. Odnosno, kvalitet naučno-istraživačkih institucija je odraz zrelosti odnosa društva prema ovoj oblasti, bolje reći jasno definisana potreba društva prema ovoj oblasti. To znači da ove institucije nisu i ne treba ih shvatiti kao dekor društva!
2. Isto tako, ove institucije se ne uvode: One treba da izrastu iz duha intelektualne sredine i prakse života! Samo tako nastale oni mogu biti integrisano dio društva, nacionalne kulture i svakodnevnog prakse⁴.

¹ Naučno nastavne ustanove na Univerzitetu Crne Gore su: Ekonomski fakultet, Elektrotehnički fakultet, Pravni fakultet, Prirodno matematički fakultet, Građevinski, Metalurški, Tehnološki, Mašinski, Medicinski, Filozofski, Fakultet za pomorstvo, Fakultet za turizam i hotelijerstvo, Muzička akademija, Fakultet likovnih umjetnosti, Fakultet dramskih umjetnosti i Insitut za strane jezike

² Naučni instituti su: Institut za biologiju mora, Biotehnički institut i Istorijjski institut

³ Geoffrey Hodgson (1980): *Economic and Institutions*, Cambridge, Policy Press

⁴ Enrico Colombatto: *Is there Austrian approach to transition?*, Università di Torino and ICER - Torino, May 2000

3. Mnogi ističu da je snaga insitucija u činjenici da su one pametnije od pojedinaca! Ipak, ti pojedinci, njihov rad i znanje, njihove glave jesu bazični stub snage institucije. Kako motivisati pojedince da im naporan rad u institucijama omogućava kvalitetan život? Odnosno, ulaganje u ljudski kapital je u ovom trenutku prvi korak ka institucionalnom redizajniranju ove oblasti! Institucije su bazično ljudi i njihov kvalitet! «Profit je u glavama ljudi!»
4. Institucija je odgovorna za svoj razvoj, za postizanje misije te institucije. Institucija ima ugovorni odnos sa osnivačima, odnosno donatorima (država, pojedinci, kompanije,...) i odgovorna je za dio preuzetih obaveza! Novac u državi nije slobodno dobro! Ograničen je! Zato se mora i odgovorno trošiti!

4. Cilj i zadaci naučnih, istraživačkih i razvojnih institucija

1. Cilj je proizvodnja novih informacija (novo znanje i vještine) namijenjenih prije svega biznisu, građanima, praksi života! Odnosno cilj je davanje doprinosa razvoju **društva znanja**, kakvo treba da se gradi u Crnoj Gori. Naglasak nije na teorijsko-autističnom bavljenju naukom i istraživanjima! Naglasak je na **koristima** koje rezultati tih istraživanja imaju za društvo u cjelini, za građane, za menadžere u kompanijama, za učenike, studente,... Ove institucije ne smiju biti cilj same sebi! One ne treba samo da slijede tražnju za svojim proizvodima, već i da kreiraju tražnju za svojim proizvodima.
2. Mi u Crnoj Gori trebamo mnogo efikasniju koperaciju između naučno-istraživačkih institucija i preduzeća, odnosno biznis-sektora, koji omogućava da se to no vo znanje otjelotvori u nove i inovirane proizvode i usluge.
3. Važan zadatak je da se preko ovih institucija postigne i široka integracija u međunarodnu mrežu kulturne, naučne, istraživačke i ekonomske integracije. One su osnov približavanja EU!
4. Povećanje crnogorske konkurentnosti na međunarodnom tržištu u svim oblastima nije moguće bez razvoja ovih institucija! Ne postoji marka «Made in Montenegro» ako nije «Made in RD&I⁵ sector of Montenegro»! Sada se stvara utisak da je marka «Made in Montenegro» stvar dobre volje administracije i politike, a ne znanja, kreacije i inovacije!
5. Iz prethodnog cilj RD&I institucije jeste:
 - (1) Ažuriranje baznog (fundamentalnog) znanja
 - (2) Povećanje konkurentnosti crnogorskih preduzeća, odnosno biznis-sektora

⁵ RD&I - Research, Development & Inovation

5. Dostižnost cilja – poređenje sa drugima

Tri indikatora mogu pomoći u percepciji mogućih teškoća u postizanju ovog cilja i zadataka:

- 1) Postojanje strateške vizije
 - 2) Izdvajanje za RD&I
 - 3) Zakonska uređenost ove oblasti
1. Većina zemalja koje imaju uspješnu tranziciju imaju i stratešku viziju razvoja RD&I. Crna Gora je još uvijek nema!
 2. Izdvajanja za nauku u Crnoj Gori su 0,1% GDP! Prosjek u EU je 1,9% GDP, odnosno Crna Gora ulaže devetnaest puta manje od evropskog prosjeka!
 3. Zakon o RD&I u Crnoj Gori sada ne postoji! U svim zemljama tranzicije postoji, uključujući i Srbiju!

Iz ovog proizilazi potreba:

- (1) Donošenja strategije RD&I u Crnoj Gori, koja polazi od činjenice da je Crna Gora mala država koja želi da se otvara u svim oblastima
- (2) Shodno toj strategiji planirati sredstva za sprovođenje strategije u narednih najmanje 5 godina i to kroz:
 1. izdvajanje iz budžeta
 2. stimulacije biznis sektora da ulaže u ovu oblast (poreska oslobođanja)
 3. korišćenje međunarodnih izvora i projekata
- (3) Na bazi (1) i (2) uraditi Zakon koji reguliše ovu oblast! Zakonu treba da prethodi strateška vizija (pravci i principi) i finansije koje to prate: Pogrešno je prvo donijeti Zakon, potom strategiju, a na kraju tražiti finansijska sredstva. Zakon sam po sebi ne proizvodi novac niti stratešku viziju. On mora biti rezultat toga – odnosno, to je pravna kodifikacija vizije; pravna potpora da se vizija RD&I ostvari.

6. Uloga RD&I u savremenom društvu

1. RD&I u modernom svijetu pomaže postizanje održivog ekonomskog i socijalnog razvoja, a takođe očuvanju države i nacije.
2. Istraživanje kao dio kulture naroda doprinosi razvoju intelektualnih kapaciteta, zadovoljava glad za znanjem i stvara preduslove za proizvodnju materijalnih dobara, za razvoj društva i postizanje obrazovnog nivoa!
3. RD&I ima veliki izazov u globalizaciji, brzom tehnološkom razvoju i razvoju informatičkog društva. U rastućoj konkurenciji između zemalja uspjeh je determinisan brzinom razvoja i primjenom nove tehnologije, brzom primjenom tehnologije u svakodnevnom životu i povećanja kvalifikovanosti radne snage.

4. U uspješnim i konkurentnim ekonomijama jedan od primarnih faktora RD&I su **tržište** i **društvena tražnja**. Ipak, fundamentalna istraživanja se suštinski moraju bazirati na **tražnji društva** (koja proizilazi iz strategije razvoja) i moraju se koncentrisati na primjenjivost istraživanja
5. Visoko obrazovanje je fundament za RD&I. Bez kvalitetnog visokog obrazovanja ne može se razvijati RD&I.
6. Odluke Vlade i Vladinih organa u savremenom svijetu moraju se bazirati i na rezultatima naučnih istraživanja.

7. Država, tržište i razvoj RD&I

1. Diskusije u vezi uloge države i tržišta u razvoju RD&I su veoma burne i najčešće isključive. Svakako, ovo je situacija u zemljama koje u svojoj mentalnoj matrici nisu napustile crno – bijelo shvatanje svijeta: ili država ili tržište!
2. Drugi problem ogleda se u vjeri da nauka može da riješi sve! Odnosno, da je sve u životu moguće predvijeti, konstruisati! Ovo je problem prije svega u društvenim naukama, koje pokušavaju da u sebe ugrade principe iz prirodnih nauka⁶. U društvenim naukama ne važe principi prirodnih nauka! Neizvjesnot u društvenim procesima onemogućava da sve unaprijed znamo i da se npr. ekonomski život unaprijed konstruiše. Realnost je uvijek šira od znanja pojedinca! Uvijek sadrži neku nepoznatu! Ne postoji pojedinac niti institucija koja može sve unaprijed da zna! U društvenim procesima svjesna koordinacija razvoja daje ograničene efekte⁷! Čovjek nije samo racionalno (predvidivo) biće: Čovjek je i iracionalno (nepredvidivo) biće.

Kroz istoriju "arhitekta društva" su društvu i narodu namijenili najveće nesreće i teškoće!

Ovo je posebno upozorenje istraživačima u oblasti društvenih nauka koji vjeruju da mogu sve unaprijed znati i predvidjeti i konstruisati! Za ovakav pristup teško da se može više naći novac da ga finansira! Ne treba se zanositi da se kroz novu institucionalnu mrežu treba obezbijediti novac pametnim umovima za planiranje npr. ekonomije, socijalne strukture,... Vizije bez rezultata nema ko da finansira, a sve je manje onih koji žele da te sterilne ideje kupuju!

3. Aktivnosti države u podsticanju i promovisanju RD&I zasnivaju se na činjenici da se razvoj u jednom društvu bazira na znanju i vještinama. Blagostanje države i dugoročni ekonomski razvoj se može postići uglavnom kroz RD&I i kroz razvoj ljudskog kapitala. Kroz nove poslovne ideje! Mreža institucija RD&I nije mreža institucija koja nekome planira budući razvoj i daje konačna rješenja u budućnosti. To je prije mehanizam kako se nove informacije i inovacije transferišu u nove proizvode i usluge, a što je motivisano signalima sa tržišta! Besmisleno je planirati izradu proizvoda koje niko ne želi da kupi!

⁶ Zar sociologija (Kant) nije nastala kao "društvena fizika" po uzoru na Njutna i njegove shvatanje prirode i prirodnih zakona?

⁷ Friedrich Hayek, Kontrarevolucija nauke, CID, 2002

4. Nesumnjivo je da tržište i tržišni signali, posebno u kratkom roku, ne mogu kreirati optimalne investicije u oblasti RD&I na nivou društva! Tu država mora preuzeti nekoliko uloga u isto vrijeme, Kao **investitor**, kao **katalizator** i kao **regulator**! Država je glavni investitor u ažuriranju funkcionalnog znanja! Država je katalizator inovacija i kreacije, ubrzavajući primjenu novog znanja i vještina i hrabrenju preduzeća da razvijaju i primjenjuju nove tehnologije! Kao regulator država stvara povoljni ambijent za razvoj RD&I i ostvarenje sigurnosti potrošača u oblasti primjene novih tehnologija.
5. To što država ima tri prethodno navedene, vrlo važne funkcije ne znači da treba vjerovati samo u državne planove; državna rješenja i to da nije važna tržišna verifikacija dobijenih naučno istraživačkih rezultata! Tržište shvaćeno u njegovom intergralnom smislu (ne samo tržište roba i usluga, rada i kapitala, već i tržište znanja i informacija) je jedini kriterijum uspješnosti! To nije država! Ne može država sama sebe da ocjenjuje! Država nema ulogu da ocjenjuje sama sebe!
6. Aktivnosti države bi se posebno odnosile na:
 - (a) definisanje strateških ciljeva u smislu pripreme novog znanja i vještina ;
 - (b) da preduzme mjere na dobro izbalansiranom razvoju u oblasti ekonomskog razvoja, obrazovanja i RD&I;
 - (c) da kreira povoljan ambijent kroz makropoliitke i zakone, da se privatni sektor uključi u RD&I;
 - (d) da razvija integracione mehanizme između RD&I i biznis sektora.
7. Sa aspekta crnogorske države, važno je da se obezbijedi
 - (a) Da obrazovni sistem i RD&I sistem obezbijede stvaranje i primjenu novih znanja i podizanje opšteg nivoa znanja važnog za socijalni, ekonomski i kulturni razvoj u Crnoj Gori
 - (b) Investiranje u RD&I sisten treba da u sljedećih 5 godina podigne **na prosjek u Evropi**
 - (c) Rezultati RD&I su baza za međunarodnu integraciju Crne Gore
8. Crna Gora je mala država. To znači da prioriteti u ovoj oblasti moraju biti jasni! Crna Gora ne može razvijati sve naučne oblati! Treba se koncentrisati na one koje Crnoj Gori mogu obezbijediti međunarodnu konkurentnost.

Obzirom na veličinu Crne Gore i njenu ekonomsku moć, i sve vidljiviju potrebu da se Crna Gora organizuje kao **mikrodržava** potrebno je da se u ovoj oblasti razvija partnerski odnos između države i privatnog sektora! Zašto bi država Crna Gora, posebno za istraživanja koja nisu fundamentalna, već više konjunktorna imala državne institucije? Zar to ne bi mogao raditi privatni sektor?!

Odnosno, država i izdaci za neka istraživanja mogu biti dobro i izazovno tržište za investicije iz privatnog sektora!

8. Institucionalna struktura: kako dalje?

1. Ključno polazište jeste da istraživačko razvojni i kreativno-inovativni rad nije samo u institucijama koje se time bave («proizvođači»), već i kod korisnika («potrošači»).
2. U prethodnom dijelu eksplikacije ideje dato je sadašnje stanje i principi na bazi kojih dalje treba razvijati institucije u ovoj oblasti.
3. Osnova za institucionalni razvoj u ovoj oblasti mora biti «**Strategija RD&I razvoja u Crnoj Gori**».
4. Kako podići nivo izdvajanja za ovu oblast u sljedećih 5 godina na nivo **evropskog prosjeka** iz 2000?
5. Donošenje **Zakona o RD&I**- Ovaj zakon imao bi za cilj da bude pravna osnova i pravna garancija za rad naučno-istraživačkih institucija u privatnom, državnom vlasništvu, NGO sektoru.
6. Institucije koje se bave naučno-istraživačkim i inovativnim radom mogu biti u **privatnom i državnom vlasništvu**, osnovani od fizičkih i pravnih lica iz zemlje i inostranstva.
7. Zakon bi ugradio **sistem za licenciranje** RD&I institucija koje imaju pravo da konkurišu za sredstva iz državnih fondova.
8. Potrebno je obezbijediti i institucionalnu vezu između naučno-istraživačkih institucija i **biznisa**, odnosno primjenu rezultata.
9. Potrebno je ojačati (kadrovski, tehnološki, materijalno,...) institucije od naročito značajna, posebno akademije nauka i umjetnosti i istraživačke institute.
10. Polazeći od ovih principa nova institucionalna struktura u ovoj oblasti bi se zasnivala na:
 - 1) **Parlament** - donošenje Zakona i utvrđivanje strategije.
 - 2) **Vlada** – U okviru Vlade bi se formirao **Savjet za istraživanje i razvoj**
To bio bio konsultativni organ Vlade koji bi savjetovao Vladu u smislu donošenja i realizacije strategije RD&I.
 - 3) **Ministarstva** - u pogledu istraživanja i razvoja svako ministarstvo treba da organizuje i finansira naučna istraživanja i razvojne projekte neophodne za tu oblast; implementira rezultate naučnih istraživanja iz drugih oblasti

Ministarstvo za obrazovanje i nauku treba da donese nacionalnu politiku i organizuje istraživanja; da koordinira međunarodna istraživanja na nivou države, te da organizuje evaluaciju istraživačkih i razvojnih institucija i njihovo licenciranje.

Ministarstvo za ekonomiju da razvija razvojnu i inovativnu politiku, te da predlaže Vladi strategiju i politiku razvoja, te da organizuje finansiranje istraživanja i razvoja u istraživačkim i razvojnim institucijama. Ovo ministarstvo bi se bavilo i međunarodnom saradnjom u oblasti tehnologije!

Pri ovom Ministarstvu u Crnoj Gori bi trebalo osnovati **Agenciju za tehnološki razvoj!** Ili za tu ulogu licencirati neku instituciju iz privatnog, državnog ili NGO sektora

Zapravo Ministarstvo ekonomije bi trebalo da ima konkretnu ulogu u organizovanju tehnološkog razvoja i inovacija na nivou Crne Gore i postalo bi odgovorno za planiranje, koordinaciju, sprovođenje i opstajanje politike tehnologije i inovacija.

Agencija za tehnološki razvoj, koja bi mogla biti novi organ, državni, privatni ili NGO, ili bi nastala transformacijom nekog od postojećih organa u Vladi, bi trebalo da «upumpava» nove informacije, ideje za nove proizvode i usluge, prije svega u biznis sektor! Ova Agencija bi posebno trebala da podstiče razvoj softvera i visoke tehnologije, odnosno pomaže mlade talente , posebno sa Univerziteta⁸.

Ova Agencija treba da bude u vezi sa izvorima finansiranja izvan državnog budžeta npr. sa međunarodnim fondovima i projektima, sa privatnim donatorima, sa fondacijama,...

Ova Agencija bi, isto tako, trebala da razvija strukture za pomoć tehnološkom razvoju (tehnološki parkovi, inkubatori, centri,...).

4) NGO sektor

Mnogi instituti, istraživački centri, inkubatori, tehnološki parkovi i sl. mogu biti oragnizoavni kao nevladine organizacije! One imaju ista prava i obaveze kao i državne institucije i u pogledu kriterijuma koje treba da ispune za licenciranje i korišćenje državnih fondova.

5) Privatni sektor

Zakon treba da obezbijedi potpunu ravnopravnost osnovanja institucija u ovoj oblasti od strane privatnog sektora iz zemlje i inostranstva. Licencirane institucije iz privantog sektora treba da imaju ista prava i obaveze kao i državne institucije.

6) Partnerstvo države sa privatnim sektorom

Da li sve institucije u ovoj oblasti mogu biti u državnom vlasništvu i briga države? Posebno u oblastima koje su bliske tržištu, odnosno gdje privatna inicijativa ima interes? Da li npr. Agencija za tehnologiju mora biit u vlasništvu države? Zašto to ne bi bio neki NGO? Ili privatna agencija? Takve privatne agencije dobijale shodno kriterijumima od države novac za obavljanje tačno propisanih zadataka.

⁸ Tehnologiju shvatiti kao primjenjenu nauku, kao skup praktičnih ideja koje se materijalizuju u novim proizvodima i uslugama ili inovacija postojećih, kao skup praktičnih vještina! Imati u vidu veličinu Crne Gore i potrebu da se ograničimo samo na one oblasti koje su od interesa za razvojnu strategiju Crne Gore

Evaluaciju izvršenja programa bi dala organizacija ili organ koji odabere Vlada u određenom vremenskom periodu (godina, 4 godine i sl.)

Zašto novac koji sada ide mnogim državnim organima ne bude tenderski distribuiran privatnom ili NGO sektoru uz određene uslove dobijanja i evaluacije programa!? Zašto da država otvara neke svoje institucije ukoliko to želi tržište?

To znači svuda tamo gdje privatni sektor ili NGO sektor želi od otvori instituciju iz ove oblasti, uključujući i univerzitet i akademiju nauka, država treba da im da istu šansu kao i državnim institucijama! Isti kriterijumi i isti uslovi! Pri tome bi za određenu infrastrukturu (prostor, oprema, i sl.) naročito kod novih institucija sva tri sektora treba da konkurišu ravnopravno.

7) Istraživačko – razvojni centri u kompanijama

Država bi trebalo da pomogne osnivanje istraživačko razvojnih centara u kompanijama. Npr. da sva ulaganja kompanija u ove centre budu oslobođena poreza na dobit! Sve nabavke poreza na dodatnu vrijednost! Uz pravo da ovi centri učestvuju i dobijaju sredstva od strane države namijenjena prije svega tehničkom i inovativnom razvoju

8) Studentski istraživački centri na Univerzitetu

Slijedeći veoma relaksirane kriterijume osnivanja i vođenja, potrebno je motivisati studente da osnivaju organizacije koje bi bile projektnog karaktera i sa ciljem da studenti dobiju sklonost i vještine ka istraživačko-inovativnom radu.

9) **Centri za popularizaciju tehnologije i inovacija i preduzetništva u zabavištima**, školama i sl. institucijama. Država treba da odredi iznos novca namijenjen za diseminaciju i tehnološke ideje i preduzetničke ideje među najmlađima. Cilj je stvaranje novog načina razmišljanja! Stvarnije nove kulture shvatanja i rada u ovoj oblasti.

9. Kakvu državnu upravu traži ova ideja?

Hipoteza od koje polazim jeste da ne možemo stvarati novu institucionalnu strukturu za nauku, istraživanje, razvoj i inovacije u Crnoj Gori. Ukoliko zadržimo postojeću filozofiju i organizaciju državne uprave sve ove ideje su neprimjenjive.

U podlozi ove ideje je organizacija Crne Gore kao **mikro-države**⁹ – to znači sa ograničenom vlašću i jakim tržištem; sa jakom funkcijom sudstva, bezbjednosti, javnog reda i mira i jakom

⁹ Ideja mikrodržave nailazi na veliki otpor političko-birokratske elite u Crnoj Gori i ljudi koji imaju sklonost da distribuiraju ono što drugi stvaraju. Ideja mikrodržave se mnogo više prihvata među ljudima iz biznisa i mlađom generacijom. Zar se zaista ne postavlja pitanje zašto će nam tolika administracija? Zar je potrebno da 60% budžeta ide na plate? Koji procenat budžeta Univerziteta ide na plate? A šro je sa razvojem nauke i tehnologije? Zar se ne postavlja pitanje šta je uloga Parlamenta u Crnoj Gori? Zašto Vlada priprema Zakone? Zar to ne bi mogao da radi Parlament? Zar mnoge strategije ne treba da donosi Parlament? Po mom mišljenju Vlada bi trebalo da ima 7 članova: Predsjednik Vlade i ministar inostranih poslova ; Zamjenik predsjednika i ministar finansija; Ministarstvo za ekonomski i tehnološki razvoj i uređenje prostora; Ministarstvo za zdravstvo i socijalni

regulativom svojine, kao i brigom za razvoj infrastrukture! Zar nije prosperitet Crne Gore u uključivanju svih sposobnih ljudi u kreiranje njenog razvoja?! Ne kroz to što će svako od njih da kaže šta treba da uradi, već kroz stvaranje uslova da svako realizuje svoje ideje!

Sa društva sa velikim brojem specijalista za tuđi posao treba graditi društvo u kome su ljudi specijalisti za svoj posao. Otac ekonomije Adam Smit je dokazao da bogatstvo jednog naroda zavisi od **nivoa podjele rada** u tom društvu, odnosno od stepena **specijalizacije** članova tog društva i **potreba tržišta** za njihovim proizvodima.

O društvu znanja se ne može govoriti van okvira preduzetničkog društva, kakvo traže današnji megatrendovi razvoja.

razvoj; Ministarstvo za obrazovanje i nauku; Ministarstvo za sport, kulturu i umjetnost, Ministarstvo za bezbjednost.

Treći nivo (poslije Parlamenta i Vlade) su nezavisna regulatorna tijela odgovorna Parlamentu ili Vladi Crne Gore (Agencija za telekomunikacije, Antikorupcijska agencija; Komisija za hartije od vrijednosti; Agencija za energetiku; Katastar;...)

Četvrti nivo je lokalna samouprava.

Poseben nivo su nezavisne institucije: Centralna banka, sudstvo, tužilaštvo,...

(Opširnije vidi: (1) Montenegro - Micro-state, "Preduzetnička ekonomija", Volume III, Postdiplomske studije "Preduzetnička ekonomija", Podgorica, decembar 2003. godine; (2) "Economic reforms in Montenegro", The Future of Montenegro, CEPS, Brussels, 2001)

10. Literatura

1. Salvatore Rizzellos: The Economics of mind, Edward Elger, 2002.
2. Fridrih Hayek: Kontrarevolucija nauke, CID, 2002.
3. Fridrih Hayek: Poredak slobode, Global Book, Novi Sad, 2000.
4. Marec Dabrowsky and Radristava Gortat: Policy Determinations of Economic reforms and Former Communistic Countries, Center for Social and Economic, Warszawa, 2000.
5. Vito Thanzi: Public Spending in 20th Century, A Global Perspective, Cambridge, 2003.
6. C. Mantzguinos: Individuals, Institutions and markets, Cambridge, 2003.
7. Vivien Schmidt: The Future of European Capitalism, Oxford, 2002.
8. Knowledge-based Estonia: Estonia and Developing Strategy, 2002-2006.
9. Hrvatski Sabor: Zakon o znanstvenoj djelatosti i visokom obrazovanju, Zagreb 2003.
10. Skupština Srbije: Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti, (nacrtni) Beograd, 2003.
11. Skupština Crne Gore: Zakon o visokom školstvu, 2003.
12. MONET, ISSP, Podgorica, više brojeva